

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ÚLOHA NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ
V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ
OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍM VYLOUČENÍM

ZUZANA JUDOVÁ

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie a sociální práce

Studijní program Sociální práce

Bakalářská práce

**Úloha neziskových organizací v předškolním
vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením**

Zuzana Judová

Vedoucí práce:

PhDr. Tereza Šlehoferová, Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

.....

Zuzana Judová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat PhDr. Tereze Šlehoferové, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, cenné rady, odborný dohled a trpělivost, které mi v průběhu zpracování věnovala. Také bych chtěla poděkovat všem participantům za účast ve výzkumu.

Obsah

1. ÚVOD	6
1. TEORETICKÁ ČÁST	7
1.1. SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	7
1.1.1. SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉ LOKALITY.....	8
1.1.2. ŽIVOT DĚTÍ V SOCIÁLNĚ VYLOUČENÝCH LOKALITÁCH	9
1.2. VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ	10
1.2.1. PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA A PŘEDŠKOLNÍ PEDAGOGIKA.....	11
1.3. RODINA.....	13
1.3.1. RODINNÉ PROSTŘEDÍ.....	15
1.3.2. RODINA S NEPODNEHTNÝM PROSTŘEDÍM.....	15
1.3.3. VČASNÁ PÉČE PRO DĚTI ZE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉHO PROSTŘEDÍ.....	16
1.4. NEROVNOSTI VE VZDĚLÁVACÍCH PŘÍLEŽITOSTECH.....	17
1.5. NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE	17
1.5.1. PŘEDŠKOLNÍ KLUBY A PROGRAMY VČASNÉ PÉČE	19
2. PRAKTICKÁ ČÁST	21
2.1. VÝZKUMNÉ OTÁZKY A CÍL PRÁCE	21
2.2. METODOLOGIE.....	21
2.2.1. POSTUP VE SBĚRU A ANALÝZE DAT	22
2.2.2. ETICKÁ STRÁNKA VÝZKUMU.....	24
2.3. VÝSLEDKY, ANALÝZA A INTERPRETACE DAT	24
2.3.1. KLIENTELA	25
2.3.2. ÚLOHA A ROLE PODPORY ORGANIZACÍ V ŽIVOTECH KLIENTŮ.....	27
2.3.3. LIMITY V POSKYTOVÁNÍ SLUŽEB VČASNÉ PÉČE.....	29
3. ZÁVĚR.....	31
RESUMÉ	33
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	34
SEZNAM POUŽITÝCH ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ.....	36
SEZNAM TABULEK	37
SEZNAM PŘÍLOH.....	38
PŘÍLOHY	39

1. ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá tématem předškolního vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením a činnostmi neziskových organizací, poskytujících sociální služby v této oblasti sociální práce na území města Plzně. Hlavním předmětem zájmu práce je především úloha těchto organizací v životech klientů, ať už dětí či jejich rodičů nebo osob o děti pečujících, a to z pohledu sociálních pracovníků, kteří v této oblasti působí. Cílem práce je zjistit, jak se organizacím daří naplňovat potřeby klientů. Zda svou činností přispívají k osobnímu rozvoji klientů a jaká je kapacita těchto služeb v Plzni, případně jaký je o ní zájem ze strany klientů.

V teoretické části práce budou představeny stěžejní témata jako je sociální vyloučení, sociálně vyloučené lokality a krátce popsány charakteristiky života dětí v těchto lokalitách. V práci bude dále věnována pozornost výchově a vzdělávání, blíže konkrétně vzdělávání a výchově v předškolním věku, která má svá určitá specifika. Dále se bude práce zaměřovat na rodinu a rodinné prostředí, které je pro dítě v předškolním věku velice důležité, jelikož toto prostředí dítě formuje do budoucího života a ono z něho získává mnoho poznatků. Bude zde také více specifikována rodina s nepodnětným prostředím a její dopady na osobnostní rozvoj dítěte. Také bude představena včasnou péče pro děti, které vyrůstají v sociálně vyloučeném prostředí. Budou také zmíněny nerovnosti ve vzdělávacích příležitostech. V neposlední řadě budou představeny specifika neziskových organizací a poté konkrétně služby předškolních klubů a programů včasné péče.

V praktické části práce budou představeny hlavní výzkumné otázky a metodologii celého výzkumu. V rámci výzkumu byly uskutečněny polostrukturované rozhovory se sociálními pracovníky z oslovených organizací. Zjištěné poznatky z rozhovorů jsou následně podrobněji rozebrány v analýze dat. Nejdříve budou přiblíženy aspekty života klientů, kteří využívají služby poskytované oslovenými organizacemi. Pozornost bude také zaměřena na to, jaký mají organizace vliv na životy jejich klientů. Jaké jsou především jejich potřeby a jak se organizacím daří tyto potřeby naplňovat. V neposlední řadě bude věnována pozornost zjištěným limitům v poskytování služeb předškolních klubů či programů včasné péče, které identifikují sociální pracovníci pracující v daných organizacích.

V závěru práce budou předložena nejstěžejnější zjištění.

1. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část práce představuje nejhlavnější problematiku. Nejprve je přiblíženo sociální vyloučení a aspekty s ním spojené. Dále výchova a vzdělávání, která je nedílnou součástí vývoje každého jedince. Krátce je popsána rodina, rodinné prostředí a specifika nepodnětného rodinného prostředí a jeho vliv na dítě. Více pozornosti je věnováno předškolní výchově a vzdělávání, které mají svá specifika. Dále je práce v krátkosti zaměřena na nerovnosti ve vzdělávání a jejich charakter v České republice. V neposlední řadě jsou představeny nestátní neziskové organizace a sociální služby, které se zabývají problematikou předškolního vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením.

1.1. Sociální vyloučení

Jednou z nejdůležitějších problematik, na kterou se práce zaměřuje, je sociální vyloučení. Dle Hory, můžeme sociální vyloučení chápat jako „*proces nebo stav ekonomického, sociálního a kulturního vyloučení, či vytlačení osob nebo sociálních skupin z převažující (majoritní) společnosti.*“ (Hora in Matoušek a kol., 2013: 232).

Sociální vyloučení je komplexní proces, při kterém jedinec nebo skupina osob nemá dostatečný přístup k možnostem, ke zdrojům a institucím, jako má majoritní společnost a dochází tak k vyloučení z majoritní společnosti obyvatel. Jedná se o multidimenzionální koncept, s několika dílčími oblastmi. Jednu z rolí hraje *ekonomické vyloučení*, které je spojeno s nezaměstnaností, chudobou a následně například se ztrátou bydlení. Další oblastí může být *prostorové vyloučení*, kdy záměrně či samovolně vznikají vyloučené lokality. *Politické vyloučení*, při kterém dochází k omezení politických práv či k nízké volební účasti, která může ale ne vždycky musí být dobrovolná. A v neposlední řadě také *kulturní vyloučení*, při kterém může docházet k omezování projevů kultury minoritních skupin či upřednostňování kulturních zvyklostí majoritní společnosti (Hora in Matoušek a kol., 2013:232).

Sociální vyloučení vzniká vyloučením jedince nebo skupiny osob z majoritní společnosti. K takovému vyloučení může často docházet na základě vzhledu či etnika, či příslušnosti k minoritní skupině obyvatelstva (rodiny imigrantů). Taktéž ale může docházet k tzv. *symbolickému vyloučení*, které vzniká vlivem stigmatizace. Majoritní společnost vnímá jedince nebo skupiny pod kolektivní identitou a nevidí tak mezi nimi rozdíly a přisuzuje jim kolektivní vinu v důsledku negativního chování některých jedinců těchto skupin (Hora in Matoušek a kol., 2013). Důležité ovšem je vymezit si příčiny, které

sociální vyloučení způsobují. Obecně je můžeme rozdělit na příčiny vnější a příčiny vnitřní. Vnější příčiny můžeme obecně vymezit jako ty, „*kteře jsou mimo dosah a kontrolu vyloučených osob.*“ (Toušek, 2007: 13).

Jsou to takové vlivy, které jsou způsobeny společenskými podmínkami v dané oblasti. Jsou strukturální, a proto je pro osoby sociálně vyloučené téměř nemožné či velmi obtížné je svým jednáním, jakkoliv změnit. Jedná se především o trh práce a jeho povahu, dostupnost bydlení v dané oblasti, rasismus a diskriminaci ze strany majoritní společnosti, ať už na základě rasy, etnika, náboženství atp. Velkou roli také hraje přístup státních institucí vůči vyloučené lokalitě a osobám v ní žijícím (Toušek, 2007).

Na druhé straně máme příčiny vnitřní, které jsou výsledkem jednání osob, které žijí v sociálně vyloučené lokalitě nebo jsou sociálně vyloučené. Vnitřní příčiny jsou výrazně ovlivněny těmi vnějšími, zejména ztráta pracovních návyků z důvodu dlouhodobé nezaměstnanosti, dlouhodobá neschopnost hospodařit s financemi, nízká motivace k řešení vlastních problémů atp. Může se jednat i o příčiny *individuální*, které vyplývají z chování daného jedince, jenž může tímto chováním své sociální vyloučení přímo způsobovat anebo jej prohlubovat (Toušek, 2007: 13).

1.1.1. Sociálně vyloučené lokality

Nedílným aspektem sociálního vyloučení je prostorové vyloučení. Pokud je tato lokalita specifická svými obyvateli, jedná se o tzv. *prostorovou diferenciaci*, která určuje hodnotu daného prostoru na základě jeho charakteristických znaků. Prostorovou diferenciaci lze určit od chudoby či bohatství až k náboženskému vyznání či etapám života. Tato diferenciaci může dojít až do extrému segregace tohoto prostoru nebo osob, žijících v této lokalitě na základě jejich etnika, ekonomické či společenské nerovnosti či jiné odlišnosti od majoritní společnosti. „*Vyloučené lokality tak představují extrémní vyjádření sociálních rozdílů a nerovností ve společnosti.*“ (Matoušek a kol., 2013: 403).

Prostorová diferenciaci může vznikat dobrovolně na základě preferencí osob žijících v dané lokalitě např. čtvrti bohatých. Může ale vznikat i opačně, nedobrovolně v důsledku vlivů různých strukturálních faktorů. Lidé žijící v těchto lokalitách jsou poté majoritní společností často bráni jako „nepřizpůsobiví“. Důsledkem tohoto způsobu života v uvedených lokalitách může vznikat deprivace, která je způsobena nedostatečností zdrojů této lokality, např. špatná dostupnost či kvalita školských zařízení, nedostupnost

zdravotnických zařízení, špatná dopravní dostupnost, nevýhodná lokalita z pohledu trhu práce atp. (Matoušek a kol., 2013).

Pokud prostorové vyloučení vzniká na základě připsaných charakteristik dané osoby nebo skupiny osob, např. z důvodu národnosti, rasy, etnika či náboženství, může se jednat o diskriminaci. Za jednu z podob extrémní prostorové segregace můžeme označit *ghetta*, do nichž jsou nedobrovolně vyloučeny osoby na základě jejich sociokulturních odlišností. Může se jednat právě o vyloučení na základě náboženství, rasy, etnicity atp. Jedním z příkladů takovéto segregace ve formě *ghetta* uvádí Toušek příklad z minulosti, židovská *ghetta* (Toušek, 2007).

Jako další příklad podoby prostorové segregace uvádí Toušek *slumy*, v českém jazyce označovány také jako „*chudinské čtvrti*“, kde žijí převážně lidé potýkající se s chudobou, nikoliv lidé, kteří byli segregováni z důvodů etnicity, rasy nebo náboženství, jako tomu je u *ghett*. Jedná se o nedobrovolnou segregaci na základě ekonomického statusu daného jedince, rodiny, či skupiny osob (Toušek, 2007: 19).

Ruku v ruce se sociálním vyloučením může být taktéž přítomnost chudoby. Obecné vymezení chudoby téměř neexistuje. Pro objektivní určení chudoby je v dnešní době nejčastěji využíváno měřítko minimálních potřeb neboli životní minimum, které zajišťuje důstojné přežití daných osob, v porovnání s příjmem daných osob. Do těchto je zahrnována nejen výše příjmu, ale také občanská dostupnost, tudíž dostupnost veřejných služeb jako je například zdravotnictví či školství. Nejčastějším zdrojem chudoby je nezaměstnanost či obecně nízký příjem ze zaměstnání. Jako dalším zdrojem může být nízké vzdělání nebo nízká úroveň osobního vlastnictví (Matoušek, 2008).

Toušek vymezuje dva obecné názory na příčiny chudoby. Jedním z nich je názor, že chudoba je výsledkem vlastního chování a jednání daných osob, tudíž, že si za svou chudobu mohou sami. Druhý názor naopak tvrdí, že chudé určuje sociální struktura společnosti, a tudíž je za chudobu zodpovědná právě společnost a její nerovnosti a nesprávné uspořádání (Toušek, 2005).

1.1.2. Život dětí v sociálně vyloučených lokalitách

Život v sociálně vyloučené lokalitě má samozřejmě také dopad na děti, které v ní se svou rodinou žijí. „*Realita života v sociálně vyloučeném prostředí či v prostředí sociálním vyloučením ohroženém významným způsobem omezuje dětem i dospělým možnost sociální integrace do většinové společnosti. Uzavřenost sociálně vyloučených lokalit omezuje*

zejména možnost vytváření sociálních kontaktů osob žijících v lokalitě s lidmi mimo lokalitu – jejich vzájemnou spolupráci, sdílení a formování hodnot, přenos informací, sdílení zkušeností, učení se novým sociálním dovednostem atd.“ (Felcmanová in Greger a kol., 2015: 18).

Z toho vyplývá, že život v těchto lokalitách významně ovlivňuje fungování dětí i dospělých v majoritní společnosti, jelikož mezi sebou sdílí stejné hodnoty, které často nenaplnují její očekávání. Zapojení dítěte žijícího v takovéto lokalitě do běžného procesu, který probíhá v majoritní společnosti, je proto již od jeho narození rozdílný než u dítěte, které nevyrůstá ve vyloučené lokalitě. Dítě přejímá hodnoty a zkušenosti od rodiny či svého okolí, a vyloučená lokalita, bydliště dítěte, je často jediným prostředím, se kterým se dítě v průběhu předškolního věku setkává (Felcmanová in Greger a kol., 2015).

1.2. Výchova a vzdělávání

Výchova a vzdělávání jsou součástí našich každodenních životů. Již od raného věku na nás výchovný a vzdělávací proces působí, a to primárně ze strany rodiny. V praxi se „výchova“ a „vzdělávání“ velmi úzce prolínají a nelze je od sebe nezávisle oddělit. V pedagogickém pojetí je výchova považována za „*záměrné působení na osobnost jedince s cílem dosáhnout změn v různých složkách osobnosti*“ (Průcha, 2000: 15).

Definice výchovy nám nabízí několik dalších velmi podstatných pojmů, jako je například „*záměrné působení*“ či „*různé složky osobnosti*“. Záměrné působení je typické pro školská zařízení, kde je cílem vyučujících dětem hodnoty předávat, je to tzv. „*uvědomované působení*“. Na druhé straně máme „*neuvědomované působení*“, které je typické pro každodenní rodinnou výchovu. Odborníci také rozlišují působení na různé složky osobnosti, jako například „*rozumovou výchovu*“, kdy se jedná o působení na intelekt člověka, „*mravní výchovu*“, která napomáhá vytvářet systém hodnot a norem jedince, „*tělesnou výchovu*“ a další (Průcha, 2000: 15).

Opravilová vystihuje výchovu takto: „*Výchova je činnost tvůrčí. Vyžaduje, aby se o ní předběžně i následně přemýšlelo a aby její záměr, průběh i výsledky byly vědomě kontrolované a hodnocené. Dosažený výsledek výchovného působení by měl být plánovaný a připravený, nikoli nahodilý.*“ (Opravilová, 2016: 17). Výchovu se tak snaží postavit do role, kdy je třeba si výchovné působení dopředu promyslet a zpětně jej zhodnotit a není to jen náhodné zvýšení hlasu či „osvědčené metody“ jak přimět dítě poslechnout. Vychovávat, či se částečně na výchově dítěte podílet má v dnešní době možnost téměř každý, ale mnoho

lidí se nezamýšlí nad tím, jak obrovský vliv mají díky tomu na budoucí život dítěte (Opravilová, 2016).

Ruku v ruce s výchovou jde vzdělávání, které se v pedagogické teorii chápe „*jako proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování*“ (Průcha, 2000: 15). Proces vzdělávání je realizován především ve školách, které jsou státem a společností k této činnosti pověřené. Jednou z nejzásadnějších forem vzdělávání je vyučování, které Švarcová definuje jako „*cílevědomé, záměrné a systematické působení na žáky, které se realizuje pod vedením pedagoga, v rámci určitých přesně vymezených organizačních forem.*“ (Švarcová, 2005: 118).

Pedagog má v procesu vzdělávání ve školách velmi důležitou roli, jelikož samotné vyučování realizuje. Jeho činnost musí být řízená a organizovaná s cílem vzdělávání žáků. Její výsledky a průběh poté pedagog systematicky vyhodnocuje. Cílem vyučování je určitý předpokládaný výsledek, kterého chce pedagog v rámci svého působení na žáky dosáhnout. Důležitý je samozřejmě obsah vyučování, který v určitém ohledu reflektuje společnost a kulturní tradice spolu se systémem hodnot. Obsah by měl samozřejmě odpovídat vzdělávacímu stupni a typu školy, stejně tak i věku a předpokladům žáků. Tento vzdělávací obsah se může nazývat taktéž jako *kurikulum*. Předpokládaného výsledku vzdělávání pedagog dosahuje za využití určitých metod vyučování, které mohou být definovány jako „*postupy a způsoby vyučování, které si učitelé volí k dosažení vyučovacích cílů v rámci určitých organizačních forem vyučování.*“ (Švarcová, 2008: 119).

Do metod vyučování lze především zahrnout materiální prvky používané v rámci výuky, jako jsou například učebnice, vzdělávací pomůcky, technologie atp. Také nelze opomenout podmínky vyučování, které můžeme rozdělit na materiální a nemateriální. Do materiálních podmínek zahrnujeme vybavení školy. Její finanční zabezpečení, kvalitní školské prostředí a servis obecně (školní jídelna, družina). Nemateriální podmínky především obsahují atmosféru školy, úroveň a kvalifikace pedagogů, management a politiku školy a další (Švarcová, 2008).

1.2.1. Předškolní výchova a předškolní pedagogika

Konkrétně pro tuto práci je stěžejní právě předškolní výchova a vzdělávání. V rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, který pravidelně vydává a aktualizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, najdeme vše, co platí pro

předškolní vzdělávání v České republice. Předškolní výchova a vzdělávání, její cíle, pojetí a úkoly lze popsat následovně: *„Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat a podporovat rodinnou výchovu a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Předškolní vzdělávání smysluplně obohacuje denní program dítěte v průběhu jeho předškolních let a poskytuje dítěti odbornou péči.“* (MŠMT, 2021: 6).

Důležitým úkolem předškolních zařízení je připravit dítě na další pokračování ve vzdělávacím procesu, ale zároveň ho připravit i na společenské nároky. Vyplývá z toho, že tato zařízení doplňují určité vzdělání a výchovu pro děti v předškolním věku, ale zároveň ji plně nezastupují. V tomto věku má hlavní a nejdůležitější roli plnit rodina. Skrze předškolní vzdělávání je snaha dosáhnout největší možné připravenosti dítěte dle jeho možností a poskytnout mu prostor v osobním růstu. Díky dlouhodobému styku s dítětem i rodiči je tato práce pro předškolní zařízení jednodušší a mohou tak snadněji odhalit případné speciální potřeby dítěte (MŠMT, 2021).

Předškolní vzdělávání má samozřejmě svá specifika, tak jako každé jiné konkrétní vzdělávání. Soustředí se na všechny potřeby této věkové skupiny a dbá na to, aby všechny tyto potřeby (i speciální potřeby) a specifika dětí byla v procesu vzdělávání respektována a brána na zřetel. *„Předškolní vzdělávání nabízí vhodné vzdělávací prostředí, pro dítě vstřícné, podnětné, zajímavé a obsahově bohaté, v němž se dítě může cítit jistě, bezpečně, radostně a spokojeně a které mu zajišťuje možnost projevit se, bavit a zaměstnávat přirozeným dětským způsobem.“* (MŠMT, 2021: 7).

Důležitým faktorem v předškolním vzdělávání je učení hrou, které je založeno na přímých prožitcích dítěte a podporuje tak přirozenou zvědavost, potřebu objevovat nové věci a získávat nové zkušenosti a dovednosti. Učení hrou probíhá většinou formou nezávazné dětské hry, kterou se dítě zabývá na základě svého zájmu a vlastní volby. Ve všech situacích, kterých se dítě účastní, je třeba mu poskytovat vhodné vzory chování a vhodné postoje, jelikož dochází ke spontánnímu sociálnímu učení, které probíhá prostřednictvím nápodoby. Velmi specifické je pro předškolní vzdělávání učení spontánní a na druhé straně učení záměrné, kdy během aktivit probíhá osvojování si určitých dovedností, které byly v záměru učitele, ale také k osvojování si například sociální dovedností, které z aktivity vyplývají. V předškolním prostředí je učitelem někdo, kdo dítě provází na cestě za poznáním a pomáhá mu tak si osvojit důležité dovednosti a znalosti, o které má dítě zájem. Motivuje ho k objevování nového a naslouchá jeho potřebám.

Učitelem není někdo, kdo dítěti zadává úkoly a poté hodnotí, jak si dítě v daných oblastech vedlo. (MŠMT, 2021).

Švarcová zmiňuje, že mateřské školy věnují při své činnosti zvýšenou pozornost například dětem, které neovládají jazyk, ve kterém vzdělávací proces probíhá, dětem se speciálními potřebami, či dětem s nedostatečným rodinným zázemím. Děti, které pochází ze sociálně znevýhodněného prostředí a mohou být také například ohrožené sociálním vyloučením mohou být vzdělávány i „v přípravných třídách, kde je proces vzdělávání založen na respektování snížené sociální adaptability či zvýšené potřeby výchovy a vzdělávání v některé oblasti. V těchto třídách jsou uplatňovány speciální vzdělávací metody akceptující diagnostický a rozvojově stimulační aspekt.“ (Švarcová, 2005: 67).

1.3. Rodina

Rodina jako taková je dle Matouška v užším pojetí vymezena jako „skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků“ (Matoušek, 2008: 177).

V dnešní době se do povědomí dostává i pojetí širší, které hovoří o rodině jako o skupině lidí, která se za rodinu považuje z důvodu vzájemné náklonosti. Rodina povětšinou sdílí společnou domácnost. Domácnost můžeme vymežit jako „obydlený prostor a lidé, kteří v něm spolu žijí a hospodaří“ (Matoušek, 2008: 51).

Tyto dvě skutečnosti ale od sebe nelze oddělit, nejednalo by se tak přímo o domácnost, i když domácnost jako takovou může tvořit i jednotlivec sám. Za nejčastější formu domácnosti je považována nukleární rodina tj. „dvougenerační“, kterou tvoří pouze rodiče a jejich děti nebo „rozšířená“ tj. vícegenerační, do které jsou zahrnuti například i prarodiče a ostatní blízcí příbuzní v rodině (Matoušek, 2008: 51, 177).

Rodinu můžeme dále rozdělit na „orientační“, což je rodina, do které se člověk narodil a rodinu „prokreační“, což je rodina, kterou člověk vytvoří s jiným partnerem. Nejčastěji je to sňatkem, či narozením dítěte nebo adoptí (Matoušek, 2008: 117).

Rodina má stanovené určité konkrétní funkce, které by měla naplňovat. Dle Krause se jedná o *funkci biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou funkci, ochrannou (zaopatřovací, pečovatelské) funkci, socializačně-výchovnou funkci, emocionální funkci*, ale také by měla být schopna zprostředkovat „*rekreaci, relaxaci a zábavu*“ (Kraus, 2008: 81-83).

Biologicko-reprodukční funkce je jednou ze základních funkcí rodiny. Její význam je důležitý jak pro rodinu samotnou, v ohledu zachování generačního pokračování rodiny, tak i pro společnost, která potřebuje „*stabilní reprodukční základnu*“ (Kraus, 2008: 81).

Další funkcí rodiny je *sociálně-ekonomická funkce*, která především zahrnuje uspokojení hmotných potřeb a nároků dané rodiny. Pokud rodina nemá dostatek hmotných zdrojů, je to nejčastěji způsobeno nezaměstnaností jednoho nebo obou rodičů či zvyšováním životních nákladů (Kraus, 2008: 81-82).

Jednou z dalších funkcí rodiny je *funkce ochranná*, nebo také *zaopatřovací* či *pečovatelská*. Rodina by měla být schopna zajistit nejen dětem, ale všem svým členům dostatečné naplnění životních potřeb jako jsou hygienické, zdravotnické nebo biologické potřeby (Kraus, 2008: 82).

Funkce, která je pro mou práci nejstěžejnější je *funkce socializačně-výchovná*. Jelikož je rodina úplně první sociální skupinou, se kterou se dítě setkává a následně ho učí si osvojovat základní návyky a způsoby chování ve společnosti, je tato funkce velice důležitým klíčem k dalšímu osobnostnímu rozvoji dítěte. Rodina se někdy může domnívat, že chyby, které ve výchově způsobila, napraví státní instituce. Spoléhá se zejména na základní školu a přístup vyučujících a předává tak na tyto instituce nátlak a odpovědnost za výchovu svých dětí. Kraus také zmiňuje, že tyto chyby mohou být způsobeny nevhodnými výchovnými styly, které rodina aplikuje. Může se jednat například o *liberální styl výchovy*, kdy je dítěti vše dovoleno, až po *styl autoritativní*, kdy dítě musí plnit příkazy rodiče. Jako nejideálnější se jeví *demokratický styl* výchovy, který dává dítěti a rodiči větší prostor pro společnou diskusi a partnerský přístup (Kraus, 2008: 83).

V neposlední řadě by rodina měla splňovat funkci emocionální, která je velmi zásadní, jelikož ji jiná instituce nedokáže nahradit. Důležité je dítěti poskytovat pocit bezpečí, lásky, pochopení a jistoty. Kraus zmiňuje, že z důvodu rozvodů a pracovní zaneprázdněnosti rodičů tuto funkci rodiny v moderní době plní s velkými obtížemi. Také přibývá dětí, které jsou citově deprivované či dokonce vykazují známky syndromu CAN (Kraus, 2008: 83).

Rodina, která tyto funkce plní, nebo je plní přiměřeně k požadavkům a potřebám jejích členů se nazývá rodinou *funkční*. Pokud v rodině některé funkce nejsou naplněny dostatečně, ale není tím nijak ohrožen vývoj a život jejích členů, jedná se o rodinu *dysfunkční*. *Afunkční* rodina je pak taková rodina, která není schopna naplňovat své

základní funkce a ohrožuje tak celkový vývoj dítěte v rodině. V takovém případě je nutný zásah do rodiny zvenčí, nejčastěji ze strany pověřených institucí (Kraus, 2008: 80).

1.3.1. Rodinné prostředí

Jak již bylo zmíněno, rodina a prostředí dítěte má v jeho výchově a vývoji nejdůležitější roli. Aby byla rodina schopna naplňovat všechny potřeby dítěte, musí mít osvojené určité kompetence. Matoušek rozdělil tyto kompetence do tří základních oblastí. První oblastí je zajištění podmínek pro život, do které spadá například zajištění potřebné úrovně příjmů a následné hospodaření s příjmy, zajištění kvalitního bydlení a následné udržování domácnosti v čistotě a v odpovídajícím stavu. Jako druhou oblast vymezuje *sladění* fungování v rodině, do které řadíme konstruktivní řešení konfliktů, schopnost komunikace a spolupráce s širší rodinou či se sociálním okolím. Třetí oblast je zaměřena na rodičovské kompetence vůči dětem samotným, a to je schopnost přijímat děti a jejich potřeby, reflektovat a naplňovat tyto jejich potřeby, udržování jistých pravidel chování. V neposlední řadě také přehled o tom, jaké aktivity dítě vykonává, když není zrovna v přítomnosti rodičů (Matoušek a kol., 2013: 302).

Při posuzování rodiny Matoušek zdůrazňuje, že je důležité brát na vědomí jak *rizikové faktory*, tak zároveň i *faktory protektivní*. Rizikové faktory jsou v takovémto případě ty, které nějak, ať už jakýmkoliv způsobem ohrožují soužití rodiny nebo některého ze členů této rodiny. Může se jednat o velkou škálu faktorů, jako například konflikty mezi rodiči, užívání návykových látek či alkoholismus. Protektivní faktory jsou naopak ty, které rodinu drží pohromadě a dávají jim možnost společně překonávat každodenní těžkosti. Dále jsou samozřejmě důležité zdroje rodiny, které jim napomáhají při řešení jejich konkrétních problémů. Může se jednat o širší rodinu, materiální zdroje nebo profesionálové a dobrovolníci působící v sociálních službách. Dále to pak může být komunita, státní orgány či další instituce (Matoušek a kol. 2013: 302).

1.3.2. Rodina s nepodnětným prostředím

Pokud v rodině převládají výše zmíněné rizikové faktory, jedná se o *rodinu ohroženou*. Život rodiny v sociálně vyloučené lokalitě může být potenciálně také jedním z rizikových faktorů, jelikož zde často nedochází k dostatečnému osobnostnímu rozvoji dětí. Život v sociálně vyloučené lokalitě má svá specifika, která jsem zmiňovala v kapitole o sociálně vyloučených lokalitách (Matoušek a kol., 2013: 302).

Jedním z takových specifíků může být i například nepodnětné prostředí rodiny. Rozvoj a osobnostní růst dětí ze sociálně vyloučených lokalit probíhá již od narození odlišně, než jak probíhá tento rozvoj u majoritní společnosti. Podmínky takového prostředí, jako jsou například podmínky hygienické, výživa, zdravotní péče nebo dostatečný finanční příjem rodiny výrazně ovlivňují následný rozvoj dětí. Nevhodné podmínky v domácnosti rodiny mohou způsobovat také častou nemocnost dětí nebo nekvalitní domácí přípravu. Většina rodičů ze sociálně vyloučených lokalit nedbá na kvalitní trávení volného času jejich dětí ani na jejich osobnostní růst. To má za následek výrazné rozdíly mezi dětmi vyrůstajícími v sociálně vyloučených lokalitách a dětmi z majoritní společnosti (Kolaříková, 2015: 40).

Obecně lze říci, že vyrůstání v nepodnětném prostředí s sebou nese mnoho negativ, co se týče raného vývoje dětí. Rodiče často nemají důvěru ve vzdělávání, sami mají nízké či nedokončené vzdělání a dětem neposkytují dostatečnou *výchovně-vzdělávací stimulaci*. Dítě vyrůstající v sociálně vyloučené lokalitě poté nemá stejné příležitosti, co se týče základu pro další vzdělávání a jeho úspěšnou budoucnost, jako dítě z majoritní společnosti (Kolaříková, 2015: 43).

1.3.3. Včasná péče pro děti ze sociálně vyloučeného prostředí

Raný vývoj dítěte, zejména do tří let věku, je velice zásadní, jelikož dochází k formování všech oblastí osobnosti dítěte. Dítě v tomto věku zraje a učí se. Na tento komplexní vývoj mají velký vliv podněty z bezprostředního okolí dítěte, které jej poté ovlivňují do budoucna. Pokud však tyto podněty nejsou dostatečné, či úplně chybí, může to zapříčinit negativní dopad na vývoj dětské osobnosti či některých funkcí mozku. Jak bylo již řečeno, úloha rodiny je v tomto vývoji nepostradatelná, rodinná výchova a péče dítěte utváří k jeho budoucí úspěšné socializaci, kdy je poté doplňována péčí ze strany institucí (mateřské školy), které zajišťují osvojení si klíčových sociálních kompetencí (Felcmanová in Greger a kol., 2015).

Děti ze sociálně vyloučených lokalit či ze sociálně znevýhodněného prostředí často začínají školní docházku s odlišnými dovednostmi a znalostmi než děti, které pocházejí z prostředí majoritní společnosti. Důsledkem těchto odlišností jsou tyto děti více ohroženy školním neúspěchem nebo předčasným odchodem z procesu vzdělávání. Včasná péče se proto snaží těmto dětem zprostředkovat takové zkušenosti, které jsou potřebné

pro jejich úspěch v kvalitním zapojení se do procesu vzdělávání, a které by v kontextu jejich prostředí bylo obtížné získat (Felcmanová in Greger a kol., 2015).

1.4. Nerovnosti ve vzdělávacích příležitostech

Na vzdělávání jako takové, ať už je předškolní či základní nebo střední má velký vliv výběr školského zařízení. Nejen v České republice je kvalita těchto institucí poněkud různorodá, takže i příležitosti k dalšímu vyššímu vzdělání nejsou vždy rovné. Příčin „nekvalitního“ startu ve vzdělávání může být hned několik, ať už je to místo bydliště, kdy se jasně ukazuje, že chudší kraje, jako například Karlovarský nebo Ústecký kraj, mají mnohem větší míru nedokončení či ani nezahájení středoškolského vzdělání, než kraje bohatší, jako je například Praha (Straková in Prokop, 2019).

Neúspěšnost ve vyšším vzdělání může být zapříčiněná taktéž motivací rodičů nebo motivací osobní, která nemusí být příliš vysoká, nebo může být zaměřena na jiné kariérní postupy. Zejména v řemeslných oborech, ke kterým není nezbytnou nutností studovat. K těmto faktorům též můžeme uvést skutečnost, že někteří lidé žijící v chudších regionech pravděpodobně ani nemají motivaci jít dále studovat, protože v tom zkrátka nevidí smysl pro zlepšení jejich aktuální situace (Straková in Prokop, 2019).

Velkým problémem je také nekvalifikovanost učitelů, která je největší v Karlovarském kraji. Učitelé zde často nemají pedagogické vzdělání, nebo jej nemají dokončené. Sociální status rodiny tak může vysvětlovat neúspěšnost či nedostatečnou motivaci v dalším studiu, ale není zdaleka největším problémem, na který se české vzdělávání a jeho nerovnosti mohou odkazovat (Straková in Prokop, 2019).

1.5. Nestátní neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace mají v ohledu předškolního vzdělávání pro děti ohrožených sociálním vyloučením velmi důležitou úlohu. Obecně dokáží zajistit všem cílovým skupinám služby, které si nemohou kvůli své situaci, například finanční dovolit. V tomto případě pro ně není příliš reálné zaplatit dítěti standardní předškolní vzdělávání, a proto existují neziskové organizace, které poskytují levnější alternativu předškolního vzdělávání právě pro tyto rodiny. Participant, kteří budou osloveni v rámci výzkumu v praktické části práce, jsou všichni sociální pracovníci v nestátních neziskových organizacích.

Nestátní nezisková organizace musí splňovat určitá vymezená kritéria. Hyánek tato kritéria specifikoval jako *organizovanost, soukromost, neziskovost, samosprávnost a dobrovolnost* (Hyánek, 2011: 11-12).

Organizovanost ve smyslu stanovení cílů organizace a jejich následné naplňování, určení konkrétní náplně činnosti organizace a poté výkon této činnosti, stanovení poslání organizace a jeho využití při výkonu činností organizace a jiné další organizační struktury. *Soukromá*, jak již z pojmenování vyplývá, je taková organizace, která je institucionálně oddělena od vlády. Nicméně tento aspekt by neměl podněcovat oddělení od státních financí, jelikož mnoho organizací velmi významně tyto finance dopomáhají při výkonu jejich činnosti. Samozřejmě *neziskovost*, kterou charakterizuje právě to, že jakýkoliv zisk, který organizace utrží, nesmí být rozdělen mezi vlastníky organizace, ale měl by jít na její další činnost a rozvoj organizace. *Samosprávná*, jakožto schopná sama se vnitřně organizovat dle vlastních vymezených struktur, bez ohledu na vládu či jiné soukromé organizace. A v neposlední řadě *dobrovolná*, kdy počítá s prací dobrovolníků a s nepovinným členstvím všech zúčastněných (Hyánek, 2011: 14-15).

Hyánek také popisuje *teorii státu blahobytu (Welfare state theory)*, která je představitelem pohledu na nestátní neziskové organizace jako na součást systému, která dříve zastávala nezastupitelnou roli, ale dnes ji stát již dokáže nahradit, a tak stojí nestátní neziskové organizace spíše na okraji společenského systému. Nestátní neziskový sektor by měl postupně předávat odpovědnost a roli ve své činnosti státu, na základě zdokonalování celého jeho fungování (Hyánek, 2011: 43).

Nestátní neziskové organizace mají velkou roli v plnění potřeb klientů různých cílových skupin. Zastávají v systému sociálních služeb velmi významnou úlohu a jsou schopny skrze své sociální pracovníky lidem denně pomáhat v mnoha náročných životních situacích. Systém sociálních služeb nabízí nespočet služeb, které jsou konkrétně zaměřeny na konkrétní cílové skupiny. V případě cílové skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením či osob sociálně vyloučených dle zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách poskytuje systém sociálních služeb v rámci sociální prevence několik druhů služeb. Jednou z nich jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, které jsou poskytovány rodinám s dětmi, jejichž vývoj by mohl být ohrožen z důvodu dlouhodobé náročné či krizové situace v rodině, kterou rodiče nedokáží řešit vlastními silami. Další službou poskytovanou této cílové skupině jsou nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která poskytují výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti dětem od 6 do 26 let, které jsou

ohroženy společensky nežádoucími jevy. Jako další služby je důležité zmínit azylové domy, telefonickou krizovou pomoc či terénní programy (Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách).

1.5.1. Předškolní kluby a programy včasné péče

Jedním z typů neziskových organizací jsou také sociální služby, které se zaměřují na předškolní vzdělávání dětí se sociálním znevýhodněním, předškolní kluby nebo programy včasné péče. Tyto kluby či programy spadají pod služby sociální prevence a jsou poskytované ambulantně, případně poskytují i terénní služby pro rodiče dětí. *„Kluby jsou určeny dětem, které by jinak velmi pravděpodobně žádné předškolní vzdělávání neabsolvovaly, dětem z nepodnětného prostředí, jejichž rodiče mají často jen základní vzdělání a v předškolním vzdělávání buď nevidí smysl, nebo nemají dostatečné kompetence k jeho poskytnutí.“* (Ranglová, 2016: 7).

Je to pro tyto děti první vstup do vzdělávacího systému, který velmi pozitivně přispívá k jejich dalším krokům. Předškolní kluby nabízí služby dětem od 3 do 5 let věku, případně do 6 let věku, podle nástupu na základní školu. Kluby se nesnaží vytvořit segregační model předškolního vzdělávání dětí se sociálním znevýhodněním. Tudíž jakmile je dítě dle uvážení pracovníka schopné se zapojit do klasického předškolního vzdělávání, snaží se mu najít ideální mateřskou školu a nadále ho ve vzdělávání podporuje. Práce s dětmi v rámci předškolního vzdělávání v předškolních klubech se dělí na práci *skupinovou, individuální a terénní* (Ranglová, 2016: 18).

Skupinová práce obsahuje zejména pravidelné konání předškolního klubu, výlety a návštěvy institucí a společné akce pro děti a rodiče. Hlavním cílem těchto aktivit je poskytnout dětem zážitky a zkušenosti z jiného prostředí, než je vyloučená lokalita. Společné akce pro děti i rodiče pak napomáhají k upevnění vztahů mezi nimi a také napomáhají rodičům osvojit si potřebné rodičovské kompetence. *Individuální práce* je zaměřená na práci s jednotlivými dětmi v rámci předškolního klubu, která nabízí možnosti se zaměřit na každé dítě zvlášť a podpořit ho v jeho individualitě. Dává také prostor zaměřit se na případné obtíže dítěte. *Terénní práce* poskytuje prostor pro kontaktování rodičů či pečujících osob, předání informací a možností, a podporu v získávání rodičovských kompetencí přímo v přirozeném prostředí dítěte a rodiče (Ranglová, 2016: 18).

Hlavním cílem předškolních klubů je zvýšit šanci a schopnosti pro úspěšné absolvování základní školy a případně dalšího pokračujícího vzdělání, ale také snížení stigmatizace a snížení míry sociálního vyloučení. Snaží se dětem předat znalosti a dovednosti, které jsou potřebné pro úspěšné vstoupení do vzdělávacího systému. Snaží se podporovat individualitu dítěte a poskytují mu bezpečný prostor na to se projevit, hrát si, vzdělávat se a rozvíjet se. V neposlední řadě také učí děti vztahu k autoritě a k dodržování pravidelného režimu, na což možná doposud nebyly zcela zvyklé (Ranglová, 2016).

Předškolní kluby či programy včasné péče jsou jednou z možností služeb, kterou je možné dětem v případě dostupného předškolního vzdělávání poskytovat. Tyto služby mají velkou úlohu v životech dětí i jejich rodičů a usilují o zajištění rovných podmínek při jejich vstupu do dalšího vzdělávacího procesu. V rámci výzkumu v praktické části práce se rozhovorů zúčastní sociální pracovníci právě z prostředí předškolních klubů nebo programů včasné péče.

2. PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části práce jsou představeny nejprve výzkumné otázky a hlavní cíl práce. Dále je popsána metodologie, která byla využita při sběru dat a také, jak sběr dat probíhal. Je přiblíženo, jak probíhala analýza dat a jaké techniky pro ni byly využity. Dále je věnována pozornost etické stránce výzkumu. V neposlední řadě jsou představeny výsledky výzkumu a závěrem jsou zjištěné informace vyhodnoceny.

2.1. Výzkumné otázky a cíl práce

Cílem práce je ověřit, jakou úlohu mají programy včasné péče či předškolní kluby, zajišťované nestátními neziskovými organizacemi v životech dětí a rodičů dětí ohrožených sociálním vyloučením, a to konkrétně v Plzni. Důležité je zmapovat současnou situaci těchto programů a klubů v Plzni a jejich kapacity a zájem ze strany klientů o tyto služby. Dále bych ráda vyhodnotila, jak se daří organizacím naplňovat potřeby klientů. V neposlední řadě bych spolu s participanty ze strany vedení těchto organizací probrala, co si myslí, že je potřeba pro rozvoj a komplexnější podporu těchto programů dělat.

Výzkumná otázka 1: Jaká je úloha programů včasné péče a předškolních klubů v životech dětí a rodičů dětí ohrožených sociálním vyloučením v Plzni?

Výzkumná otázka 2: Jak se organizacím poskytující služby programů včasné péče či předškolních klubů v Plzni daří naplňovat potřeby jejich klientů a přispívat k jejich osobnímu rozvoji?

2.2. Metodologie

Pro mou práci jsem zvolila kvalitativní výzkum, jelikož mi jde o co nejpodrobnější a nejautentičtější informace. „*Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.*“ (Strauss, Corbinová, 1999: 10).

Pro úspěšně provedený kvalitativní výzkum je třeba mít určité dovednosti, kterými se rozumí například schopnost abstraktního myšlení, kritického analyzování situace či zdržen se zkreslení situace. Je také třeba, aby výzkumník v rámci kvalitativního výzkumu využil své dřívější zkušenosti a teoretické znalosti k interpretaci viděného. Výzkumník si musí udržet analytický odstup, musí mít dobré komunikační schopnosti a také by se měl snažit o aktivní pozorování svého okolí (Strauss, Corbinová, 1999).

Kvalitativní výzkum je pro výzkum v rámci této bakalářské práce určitě nejvýhodnější metoda, jelikož budu spolupracovat s neziskovými organizacemi, budu se dotazovat na klienty organizace a fungování jejich služby.

Kvalitativní výzkum vnímám jako velmi výhodný konkrétně v tom ohledu, že v jeho průběhu, ať už při sběru dat či následné analýze lze upravit či doplnit výzkumné otázky dle nových možností na základě prováděného výzkumu. Proto se také kvalitativní výzkum považuje za „pružný“, jelikož jde jeho výzkumný plán v průběhu pozměnit, a to vnímám jako velkou výhodu (Hendl, 2005: 50).

Jako techniku sběru dat provedu rozhovory v organizacích, které poskytují služby předškolního klubu či programy včasné péče. Rozhovory budu provádět formou polostrukturovaného rozhovoru, který má jasně daná témata a otázky, ke kterým se musí výzkumník v průběhu rozhovoru dostat, ale zároveň dává prostor v kontextu rozhovoru otázky doplnit, či se doptat, čímž výzkumník získá další důležitá data. Polostrukturovaný rozhovor je považován za nejefektivnější metodu pro sběr dat. Konverzace umožňuje v průběhu změnit styl a rychlost hovoru. Změna pořadí otázek dává prostor pro obsáhlejší odpovědi participantů (Mišovič, 2019).

Nejdříve byla navržena struktura rozhovoru, která mi bude nápomocna během jejich provádění k udržování přehledu nad tím, jak rozhovor postupuje a v jaké části se nacházíme. Struktura rozhovoru může být také výhodou pro participanty, kteří se na rozhovor mohou předem připravit, pokud si strukturu vyžádají (Mišovič, 2019).

2.2.1. Postup ve sběru a analýze dat

V rámci sběru dat jsem si nejdříve vyhledala neziskové organizace, které poskytují programy včasné péče či předškolní kluby v Plzni. Jelikož programy včasné péče či předškolní kluby nejsou samostatným druhem sociálních služeb, bylo velmi obtížné poskytovatele a informace o konkrétní službě dohledat. V registru poskytovatelů sociálních služeb se informace o těchto typech služeb nenachází, a tak jsem na základě známosti jednoho z poskytovatelů úspěšně vyhledala další. Kontakt byl navázán se třemi poskytovateli těchto služeb.

Celkově bylo v rámci výzkumu provedeno 5 rozhovorů s pracovníky z neziskových organizací, kteří pracují na pozici sociálního pracovníka v předškolním klubu nebo v rámci programu včasné péče. Všechny oslovené organizace souhlasily s účastí na výzkumu,

nicméně z důvodu malého zastoupení a nedostatečných informací o fungování předškolních klubů a programů včasné péče v Plzni se nepodařilo získat větší vzorek dat.

Tabulka č. 1 Přehled provedených rozhovorů a základní informace o participantech

Označení participanta	Datum uskutečnění rozhovoru	Doba trvání rozhovoru	Pracovní pozice v organizaci	Doba působení na pracovní pozici
Participant č. 1	18. 3. 2024	38 minut	Sociální pracovnice v rámci programu včasné péče	7 let
Participant č. 2	19. 3. 2024	49 minut	Koordinátor programu včasné péče	20 let
Participant č. 3	25. 3. 2024	45 minut	Sociální pracovnice v předškolním klubu	8 let
Participant č. 4	8. 4. 2024	31 minut	Peer pracovnice v předškolním klubu	1 rok
Participant č. 5	10. 4. 2024	1 hodina, 12 minut	Sociální pracovnice v rámci programu včasné péče	4 roky

Zdroj: vlastní zpracování dle informací od participantů

Před samotnou analýzou dat byla data přepsána za použití techniky doslovné transkripce. Jedná se o proces, kdy se mluvený projev z rozhovoru, například nahraný na nahrávací zařízení, doslovně převádí do písemné podoby. I přes to, že tento proces je časově náročný, přináší výhody v podobě možnosti zdůrazňování důležitých témat, vkládání komentářů či poznámek na okraj stránky, či možnost srovnávat určitá místa v textu. Poté lze celý text využít při následné analýze konkrétních dat (Hendl, 2005).

Písemnou podobu textu jsem dále analyzovala pomocí techniky otevřeného kódování. „Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě

prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny otázky o jevech údají reprezentovaných.“ (Strauss, Corbinová, 1999: 43).

Texty jednotlivých přepsaných rozhovorů jsem si celé prostudovala a následně jsem si v každém textu vyznačila nejdůležitější a nejopakovanější části a jim přidělila konkrétní pojmy. Poté jsem tyto pojmy propojila napříč všemi rozhovory do konkrétních kategorií, s nimiž jsem následně pracovala již samostatně. Výsledné zpracování jsem následně použila jako materiál ve shrnutí zjištěných skutečností při výzkumu (Strauss, Corbinová, 1999).

2.2.2. Etická stránka výzkumu

Před začátkem provedení každého rozhovoru byli participanti informováni o tom, že si potřebuji rozhovor nahrát pro pozdější přepis rozhovoru, a proto jsem se jich dotazovala, zda s nahráváním na nahrávací zařízení souhlasí. Participanti souhlasili, a tak byli již při začátku nahrávání seznámeni s tím, jaký je cíl mého výzkumu v rámci bakalářské práce. Následně jsem se představila a představila i celý výzkum. Byli informováni o tom, že vše bude zpracováno anonymně a data použiji jen v rámci této bakalářské práce a nikam dál využita nebudou. Dále, že nahraný záznam bude po přepsání rozhovorů smazán a kompletní přepis rozhovorů budu mít k dispozici pouze já.

Také jsem je seznámila s tím, že mají právo neodpovídat na jakoukoliv z otázek, či rozhovor ukončit nebo přímo od celého výzkumu odstoupit. Závěrem jsem je požádala o slovní souhlas s účastí na výzkumu, se kterým všichni souhlasili a provedli jej na nahrávaném záznamu.

Se všemi participanty výzkumu byl proveden *pasivní poučený (informovaný) souhlas*, který nevyžaduje podpis vlastního příslušného tištěného dokumentu (Hendl, 2005: 155).

2.3. Výsledky, analýza a interpretace dat

V rámci této kapitoly budou blíže popsány skutečnosti zjištěné při rozhovorech s participanty v rámci provedeného výzkumu. Nejdříve bude přiblížena klientela organizací a konkrétní aspekty jejich života a práce s nimi. Dále se budu věnovat úloze a roli těchto organizací v životech jejich klientů. V neposlední řadě bude také věnována pozornost limitům, které stojí organizacím v cestě k poskytování služeb svým klientům.

2.3.1. Klientela

V této části budou více popsány zjištěné aspekty života klientů, kteří využívají služeb předškolních klubů či programů včasné péče v Plzni. Bude zmíněno, z jakého přicházejí prostředí, jaké jsou jejich nejčastější a nejhlavnější potřeby, tudíž, co je nejčastěji cílem individuálních plánů a zda se tyto potřeby daří organizacím naplňovat.

Prostředí, ze kterého klienti přicházejí se při všech rozhovorech téměř shodovalo. Rodiny převážně žijí ve vyloučených lokalitách či jsou ohrožené sociálním vyloučením. Převážně jde o nízkopříjmové rodiny, které mají složitější finanční podmínky, rodiny s rodiči, kteří mají nízké vzdělání, či rodiny, které se potýkají s určitou nestabilitou bydlení.

„Jo, většina našich klientů, tak jsou nízkopříjmové a nízko vzdělanostní rodiny. Většinou jsou to lidi ze sociálně vyloučeného prostředí.“ (Participant č. 1).

Většina rodin žije na ubytovnách, či v azylových domech, v sociálně vyloučených lokalitách nebo jim hrozí ztráta bydlení. Také se ale neziskové organizace setkávají s rodiči samoživiteli, spíše pak s matkami samoživitelkami, ale také s osobami, které jsou, případně byly nebo budou ve výkonu trestu odnětí svobody. Klienti těchto organizací také často pobírají dávky pomoci v hmotné nouzi, či jinou peněžitou pomoc ze státní sociální podpory.

„Žijou jako na úrovni chudoby, většinou bydlí v azylových domech, na ubytovnách, nebo prostě se často stěhují. Jsou na dávkách hmotné nouze, často matky samoživitelky taky jako převažují, jo, lidi, který prostě třeba mají dohled už OSPOD pracovníků, jo. Takže jsou to nějaký lidi v nouzi v podstatě, jo. Rodiny s malýma dětma, který jsou v nouzi nějaký.“ (Participant č. 2).

Není ojedinělé, že se také setkávají s rodiči se závislostí na návykových látkách nebo s rodiči, kteří jsou pod dohledem institucí zajišťujících sociálně právní ochranu dětí.

„Jo, jsou tady teda hodně... poslední dobou se nám rozrůstá fenomén závislosti na drogách, takže máme i dost rodin, rodičů, kteří jsou závislí na návykových látkách různých.“ (Participant č. 2).

Důležité pro mě bylo také zjistit, s jakými potřebami přicházejí klienti nejčastěji a jak se daří organizacím tyto jejich potřeby naplňovat, případně, co jim nejčastěji stojí v cestě k naplnění těchto potřeb. Mezi nejčastějšími a nejakutnějšími potřebami byla zmiňována stabilita financí a stabilita bydlení. Organizace často nabízejí i potravinovou či

materiální pomoc v podobě balíčků, které mohou rodinám např. jednou měsíčně poskytnout.

„Takže vlastně je to jakoby komplexní, když ta rodina potřebuje komplexní pomoc, což většinou ta naše cílová skupina potřebuje, tak jim poskytujeme i další služby. Protože těžko, když třeba ztrácí bydlení nebo nemají peníze na jídlo, tak je nebude zajímat předškolní vzdělávání, protože to je úplně stranou, že jo, v nějaký krizi, takže vlastně jakoby celý ten balík služeb jim poskytujeme.“ (Participant č. 1).

Po zajištění těchto akutních potřeb byla jako další nejčastější potřeba zahrnuta samozřejmě výchova a vzdělávání, kterou se tyto organizace snaží pro děti v předškolních klubech či programech včasné péče zajišťovat především.

„Jako samozřejmě oni... jako jejich priorita není často ta výchova a to vzdělávání, i když, když přijdou do ***** (název předškolního klubu), tak už jo, protože ví, kam jdou to dítě přihlásit, jo.“ (Participant č. 2).

Do těchto potřeb můžeme zahrnout i základy slušného chování, základy péče o samu sebe a základní dovednosti a znalosti, které by děti v předškolním věku měly ovládat. Lze hovořit i o dodržování pravidel předškolního klubu a adaptaci na pravidelný režim v rámci docházení do předškolního klubu.

„Je to vlastně získání nějakých základních hygienických návyků, nějaká sebeobsluha, nějaký třeba zajištění logopedické péče. Pak jsou tam nějaký základy třeba slušného chování. To, co je ve školce, no. No a pak je to rozvoj, rozvoj jemné motoriky, rozvoj hrubé motoriky. Takže tak no.“ (Participant č. 3).

Další, participanty velmi často zmiňovaná potřeba, je podpora a nácvik rodičovských kompetencí, což se týče např. rozvoje dětí již přímo v domácnosti rodiny ze strany rodičů či pečujících osob. Většina rodin dítěti není schopná zajistit dostatečně podnětné rodinné prostředí, a to se snaží organizace pro děti zprostředkovávat v rámci spolupráce s rodiči.

„Ale vlastně ty naše rodiny to vlastně neznají, protože je to nikdo neučil. Takže vlastně oni neví, jak to dítě jakoby rozvíjet. Zároveň jako chtějí, ale neví, jak na to.“ (Participant č. 1)

Mimo tyto nejčastější potřeby také organizace zahrnovaly doprovody a komunikaci s institucemi, ať už jsou to mateřské školy, soudy, lékaři nebo jiní odborníci. Mohou klientům pomoci v hledání zaměstnání, v pomáhání s řešením výchovných problémů, ale často zmiňovaná potřeba byla také pomoc se zápisem do mateřských škol.

Ze všech rozhovorů s participanty vyplynulo, že úspěšnost spolupráce a naplnění cílů v individuálním plánu závisí většinou na motivaci rodiče je naplnit a jeho výchozí situaci. U některých klientů je opravdu zaznamenanelný osobní rozvoj během spolupráce s organizací, a u některých klientů je potřeba na cílech pracovat dlouhodoběji.

„...ty děti nastupovaly do tý mateřský školy až v pěti letech, vlastně v tom povinném předškolním vzdělávání. A teď se nám vlastně daří s těma klientama, je nějak jako motivovat, a nějak jim vysvětlovat, proč je to předškolní vzdělávání opravdu důležitý pro to dítě, že to pak může znamenat, že bude mnohem úspěšnější vlastně i na tý základní škole.“ (Participant č. 1).

Co se týče naplňování potřeby posilování rodičovských kompetencí, tak se participanti shodovali v tvrzeních, že již nemohou ovlivnit, jak rodiče tráví s dětmi volný čas v domácím prostředí. Jejich snahou je podporovat rodiče tak, aby dětem zprostředkovali edukační hračky, jako například knihy, deskové hry, časopisy, puzzle a jiné.

„Jo, tak třeba si myslím, že jo, že pak i ty klientky šly fakt třeba do levných knih a koupily nějakou knížku. Jo, nebo jsem byla s klientkou i v knihovně, protože to mají taky úplně zdarma.“ (Participant č. 5).

Samozřejmě jedním z hlavních cílů předškolních klubů či programů včasné péče je, aby klienti nastoupili do mateřských škol. Jedné z organizací se podařilo všechny své klienty umístit v mateřských školách a participant popsal, že se jim taktéž daří zvyšovat povědomí o tom, jak je předškolní vzdělávání důležité v rámci celé komunity klientů, což považují za velký rozvoj a posun kupředu.

„Tak vlastně vidím ten posun v tom, že v rámci té komunity se začíná jakoby vnímat, že to předškolní vzdělávání, jakože to není jenom, v uvozovkách, někam odložím dítě a mám volno, ale jakože to dítě se vlastně tím učí, a že je to pro něj důležitý.“ (Participant č. 1).

Obecně z rozhovorů vyplývá, že organizacím se povětšinou daří v rámci spolupráce naplňovat potřeby klientů. Také můžeme potvrdit, že u klientů je možné zaznamenat osobní rozvoj či posun. Navázání spolupráce s organizací, je pro pracovníky pokaždé velkým úspěchem, i když se může zdát nepatrný.

2.3.2. Úloha a role podpory organizací v životech klientů

Nestátní neziskové organizace samozřejmě mají v životech klientů velkou roli, jelikož se klienti, jak již bylo popsáno výše, často nachází v náročných životních situacích

a organizace je dokáže komplexně podpořit. Pokud se však zaměříme přímo na poskytování služeb předškolního klubu či programu včasné péče, pak se participanti nezávisle na sobě shodovali na tom, že je jejich velkou zásluhou, že se tyto děti předškolně vzdělávají dříve než v povinném předškolním roce. Poskytují tak dětem lepší startovací podmínky při vstupu do vzdělávacího procesu a částečně boří bariéry, které se pro jejich klienty v tomto procesu mohou objevit. Méně dětí také následně dochází do segregovaných základních škol, či je nevhodně zařazeno do škol speciálních.

„Myslím si, že kdyby my jsme tady nebyli, v konkrétní službě, tak že by ty děti prostě jako do tý školky nastoupily až fakt v tom předškolním roce, že takhle se tam daří těm dětem nastoupit dřív. A ještě teda navíc je fakt ten, že ten jeden rok je málo.“ (Participant č. 5).

„Ano, byly by tu podle mě děti, který by nikam nedocházely a měly by ohroženěj školní úspěch. Protože jakmile to dítě přijde do školy, když už se teda podchytí, a je nepřipravený, tak spadne někam do speciálního školství úplně zbytečně nebo do výchovných problémů, jo.“ (Participant č. 2).

Participanti se shodovali na tom, že jejich úloha v předškolním vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením je opravdu důležitá. Svým působením snižují rizika budoucího školního neúspěchu, ale také nedostatečného osobnostního rozvoje dětí.

„Jo, jsou tam jako v podstatě hodně krizové scénáře, který se dějou, když by, si myslím ty děti nebyly tady a neměly tu možnost ty služby.“ (Participant č. 2).

Zároveň další velkou úlohu hrají při komunikaci s institucemi a jinými úřady. V zájmu klientů spolupracují s mnoha dalšími organizacemi a pomáhají tak bourat předsudky, kterým mohou klienti v běžném životě nedobrovolně čelit.

„I ten pohled toho, že prostě ty učitelky to nemají za běžnou věc, že jim tam budou docházet například romské děti. A ty rodiče to cejtí, ty pohledy. Cejtí i pohledy těch jako ostatních rodičů.“ (Participant č. 5).

Organizace mají v životech klientů klíčovou roli. Nejčastěji na státní předškolní vzdělávání nedosáhnou z důvodu finanční bariéry. Mohou se objevit ale i jiné bariéry, jako je například nutná podmínka trvalého bydliště na území města Plzně, které pro některé klienty také může být problematické zajistit. Organizace klientům poskytují dostupné služby předškolního vzdělávání, které splňují aspekty běžného vzdělávání v mateřských školách a snaží se jim tak zajistit rovné příležitosti v procesu dalšího vzdělávání.

2.3.3. Limity v poskytování služeb včasné péče

V rámci rozhovorů jsem taktéž chtěla zmapovat, jaké jsou limity v poskytování těchto služeb v Plzni. Jedním z velkých limitů v poskytování služeb předškolního klubu nebo programu včasné péče je obecně to, že je zde těchto služeb potřeba více než jich doposud existuje. Jedna z organizací má maximální kapacitu 17 klientů a stává se, že mají i klienty, kteří jsou nuceni na volné místo ve službě čekat. Organizace nemají jak prostorové, tak personální kapacity na to, aby mohli nabídnout v klubech pro klienty více míst.

Tabulka č. 2 Momentální stav a maximální kapacita oslovených organizací

Označení participanta	Momentální počet klientů	Maximální kapacita klubu
Participant č. 1	5 klientů	8 klientů
Participant č. 2	15 klientů	17 klientů
Participant č. 3	4 klienti	7 klientů
Participant č. 4	15 klientů	17 klientů
Participant č. 5	5 klientů	8 klientů

Zdroj: vlastní zpracování dle informací od participantů

„Jo, jo, roli jako asi vnímáme, protože těch klubů tady po Plzni moc není a vlastně ty rodiče tu jsou. Dokonce jich je víc, že jo, na ubytovnách, a tak.“ (Participant č. 2).

Dalším limitem, který vnímám jako velmi zásadní, je právní úprava druhu těchto služeb. V zákoně č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, se vymezení předškolních klubů či programů včasné péče v rámci služeb sociální prevence nenachází, tudíž jsou tyto služby často registrované pod zájmovými a vzdělávacími činnostmi, nebo pod sociálně aktivizačními službami pro rodiny s dětmi.

„Takhle, jak jsme jakoby schovaný pod téma rodinama, tak se to jako dá. No, ale finance jsou velkej problém.“ (Participant č. 3).

Tato nepatrná mezera dokáže organizacím způsobit mnoho komplikací. Jednou z nich je například potíž s financováním služby, což má velký vliv na další činnost klubů.

„My máme problém se zafinancovat, protože nejsme sociální služba, a tak jako že opravdu i to město si to uvědomuje nějak. Ví, celou dobu, že tu jsme. Ale teď dochází k nějaký stabilnější podpoře, protože z těch ministerstev na to nedosáhneme.“ (Participant č. 2).

Určité limity také pramení ze strany klientů, například ve smyslu nespolupracování s pracovníky organizace. Práce pracovníků není všemohoucí a je potřeba, aby byli klienti alespoň minimálně motivováni s organizací spolupracovat.

„Já ani moji kolegové třeba nemůžeme úplně změnit to rodinný prostředí, i když se snažíme podporovat tu rodinu v tom, aby byla co nejvíc soběstačná. Ale třeba když je tam hodně nějakých sociopatologických jevů, tak se někdy může stát, že jsme vlastně nuceni tu spolupráci ukončit.“ (Participant č. 1).

Může se také stát, že klient do služby nastoupí na základě doporučení či rozhodnutí odboru sociálně právní ochrany dětí, a jeho motivace pro spolupráci tím může být snížena. Může pak toto doporučení ze svého pohledu vnímat jako trest.

„Anebo potom jako samozřejmě i nezájem a demotivace, to je teda malý procento, ale taky se to stane. Že ten klient je třeba opravdu donucen, spíš OSPODem, jo, nebo někým a nenaváže se. Protože jako, ideální je, když opravdu je tam nějaká motivace, prostě aspoň malá, který se my se chytíme v té rodině.“ (Participant č. 2).

Z rozhovorů vyplynulo, že organizace spatřují největší limity ve financování služeb. Jedním z hlavních principů poskytování těchto služeb je nízkoprahovost, kterou se organizace snaží zajistit pro klienty ve všech směrech. V případě konání kulturních akcí, výletů nebo jiných zážitkových aktivit se ale snaží, aby rodiče měli, byť malou, spoluúčast na zaplacení akce, např. 10 Kč. Z důvodu nedostatku financí ale organizace například nemohou klientům zajistit takové akce, které by si pro ně přály či pořídít určité výukové a volnočasové materiály.

„My tím, že jakoby nedostáváme peníze vyloženě jenom na školku nebo prostě tady na ten předškolní klub, tak jsme hodně třeba závislí na dárcích. A když někam chceme jít, tak rodiče nemají na to, aby dali peníze dětem na ZOO. Jo, takže my jsme třeba hodně závislí takhle jakoby na těch financích, což jako je jeden problém.“ (Participant č. 3).

Zároveň se ale všichni participanti nezávisle na sobě shodli, že mají pocit, že podpora těchto služeb ze strany vyšších sfér, jako například z Ministerstev stoupá a je jim věnována větší pozornost, což hodnotí velmi pozitivně.

3. ZÁVĚR

Hlavním cílem práce bylo zmapovat, jakou úlohu mají organizace poskytující služby předškolních klubů či programy včasné péče v Plzni v životech svých klientů. Organizace se snaží dětem zajistit lepší start ve vzdělávacím procesu, což výrazně zvyšuje jejich šance na úspěšné absolvování základních škol, ale také škol středních, případně dalšího studia. Mají svou velkou roli v řešení komplexních problémů rodin, které k nim přicházejí, ať už z vlastní motivace nebo z důvodu doporučení odboru sociálně právní ochrany dětí či podobně činných orgánů. Sociální pracovníci mohou mimo předškolní vzdělávání dětí rodinám nabídnout pomoc i v rámci řešení financí, dluhů či nevyhovujícího bydlení. Rodiče dětí často sami pocházejí z nepodnětného prostředí, a proto nemají osvojené rodičovské kompetence a neví, jak mohou své děti rozvíjet v domácím prostředí. Pracovníci je podporují v získání nebo v rozvíjení těchto kompetencí, spolupracují s nimi přímo v domácnosti a předávají jim tak cenné rady a dovednosti, které rodiče mohou dále s dětmi využívat. Zároveň se organizace snaží svým působením snižovat segregaci dětí z klasických předškolních a školních kolektivů, snižují stigmatizaci těchto dětí ve společnosti a tím jim zajišťují lepší vstup do vzdělávacího procesu.

Z výzkumu vyplynulo, že úloha těchto organizací v životech klientů je velmi důležitá, ať už z pohledu pracovníků či celé společnosti. Předškolní vzdělávání je v majoritní společnosti považováno za standard, který ale nemusí být pro všechny rodiny dostupný. Dostupné, tedy nízkoprahové předškolní vzdělávání je cesta, jak dětem, které jsou ohrožené sociálním vyloučením zajistit rovné šance v budoucím životě.

Klientů, kteří služby předškolních klubů či programů včasné péče potřebují, je v Plzni velké množství, dokonce i více, než jsou schopny organizace nabízející tyto služby pojmout. Kapacity těchto organizací jsou často maximálně naplněné, a tak někteří klienti musejí na volné místo čekat. Organizace se snaží i přes své omezené možnosti, ať už z personálních nebo kapacitních důvodů, klientům tyto služby zajišťovat také prostřednictvím terénní sociální práce při návštěvách domácností klientů, aby mohly spolupracovat s co nejvíce rodinami je pro ně možné.

Výzkum odhalil také mnoho limitů, se kterými se pracovníci organizací v při své práci potýkají. Pro organizace je problematické především financování služeb, jelikož služby předškolních klubů či programů včasné péče nejsou v zákoně č. 1008/2006 Sb. o sociálních službách samostatně vymezeny, a tudíž jsou služby často závislé například na

dárcích. Působnost těchto organizací je velmi přínosná a je na místě tyto služby komplexně podporovat. Poskytují rodičům a dětem v předškolním věku velkou podporu a zprostředkovávají jim, pro ně finančně dostupné vzdělávací, výchovné a zážitkové akce, které by často pravděpodobně ani nezažili.

Resumé

This bachelor's thesis is focused on the role of non-profit organizations in the preschool education of children at risk of social exclusion in Pilsen. The thesis describes the main issues related to this topic, such as social exclusion, upbringing and education, family, or non-governmental non-profit organizations. The main objective of this thesis was to find out how organizations manage to fulfill the needs of their clients and what influence they have on their personal growth. As part of the research, the practical part of the work describes the process of data collection and subsequent data analysis. To obtain the necessary data, semi-structured interviews with social workers from the approached non-governmental non-profit organizations were used. Based on the interviews, certain limits were revealed that complicate the social workers' work. One of the identified limits is insufficient financing of services and the fact that the service is not precisely specified by law.

Seznam použité literatury

GREGER, D., SIMONOVÁ, J., STRAKOVÁ, J. (ed.). 2015. *Spravedlivý start? Nerovné šance v předškolním vzdělávání a při přechodu na základní školu*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-861-5.

HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.

HYÁNEK, V. 2011. *Neziskové organizace: teorie a mýty*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 978-80-210-5651-0.

KOLAŘÍKOVÁ, M. 2015. *Dítě předškolního věku v prostředí sociální exkluze*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik. ISBN 978-80-7510-161-7.

KRAUS, B. 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

MATOUŠEK, O. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, O. A KOL. 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

MIŠOVIČ, J. 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-285-2.

OPRAVILOVÁ, E. 2016. *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5107-8.

PROKOP, D. 2019. *Slepé skvrny: O chudobě, vzdělávání, populismu a dalších výzvách české společnosti*. Brno: Host. ISBN 978-80-7577-991-5.

PRŮCHA, J. 2000. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-399-4.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení podané ruce. ISBN 80-85834-60-X.

ŠVARCOVÁ, I. 2005. *Základy pedagogiky*. Praha: Vysoká škola chemicko-technická v Praze. ISBN 80-7080-573-0.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

Seznam použitých elektronických zdrojů

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Online. Praha: MŠMT, 2021. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/file/56051/>. [cit. 2023-12-14].

RANGLOVÁ, K. 2016. *Předškolní kluby: Metodika práce, teorie a praxe*. Online. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/media/publications/451/file/1433496417-predskoly-web.pdf> [cit. 2024-01-19].

AntropoWebzin. Online. Plzeň: AntropoWeb, Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra antropologie, 2007-. Dostupné z http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_23_2007/AntropoWEBZIN%202-3_2007.pdf ISSN 1801-8807. [cit. 2024-04-02].

AntropoWebzin. Online. Plzeň: AntropoWeb, Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra antropologie, 2005-. Dostupné z http://www.antropoweb.cz/webzin/achive_old/webzin_01_2005/AntropoWEBZIN_1_2005.pdf ISSN 1801-8807. [cit. 2024-04-23].

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Přehled provedených rozhovorů a základní informace o participantech.....23

Tabulka č. 2 Momentální stav a maximální kapacita oslovených organizací.....29

Seznam příloh

Příloha č. 1 Struktura rozhovor

Přílohy

Příloha č. 1 Struktura rozhovoru

Výzkumný rozhovor pro bakalářskou práci

1. Úvod

Představení cíle, smyslu a obsahu rozhovoru. Požádání participanta o informovaný souhlas s účastí v rozhovoru a pořízením nahrávky rozhovoru. Ujištění, že všechna data budou použita pouze v rámci mé bakalářské práce a vše bude zaznamenáno anonymně.

1.1. Představení

Představení výzkumníka a bakalářské práce. Požádání o krátké představení participanta (pouze informace potřebné k rozhovoru, nikoliv osobní informace). Seznámení participanta s cílem rozhovoru, se samotnými tématy rozhovoru a zahřívací otázky na začátek.

- „*Jaké máte dosažené vzdělání?*“
- „*Jak dlouho již pracujete pro tuto neziskovou organizaci?*“
- „*Kde jste dříve pracoval/a?*“ (je-li relevantní)
- „*Jaká je Vaše pracovní pozice v organizaci?*“
- „*Co je především náplní Vaší práce?*“

2. Předškolní vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením

První okruh otázek se blíže věnuje možnostem a konkrétním formám předškolního vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením. Jde o obecné, citově neutrální otázky, které jsou na začátek rozhovoru vhodné.

- „*Jaké jsou možnosti v poskytování služeb předškolního vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením?*“
  - „*Co vše můžete pro rodinu a děti udělat?*“
  - „*Jakou pomoc a podporu jim můžete poskytnout?*“
  - „*Jak moc můžete ovlivnit nepříznivou situaci klientů?*“
- „*Jaké jsou limity v poskytování služeb předškolního vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením?*“
  - „*Kam vaše práce s klienty již ne/dosáhne?*“

- *„Jaké formy poskytování těchto služeb nabízí vaše organizace?“*

3. Předškolní klub vaší organizace.

V rámci druhého tématu jde o představení konkrétního předškolního klubu v organizaci, jeho fungování, činností a podobně.

- *„Komu je služba předškolního klubu určena?“*
- *„Jak funguje předškolní klub ve vaší organizaci? Můžete mi popsat například otevírací dobu, jak vypadá průběh běžného dne v klubu, cenovou dostupnost a podobně?“*
- *„Jaké služby tedy především v rámci předškolního klubu poskytujete?“*
- *„Jak se vaši klienti nejčastěji dozví o možnosti navázání spolupráce s předškolním klubem?“*

4. Úloha neziskové organizace v životech vašich klientů.

Ve třetím okruhu otázek rozhovoru jsou zařazeny otázky, které více přiblíží, s jakými klienty nezisková organizace nejčastěji navazuje spolupráci, a jakou úlohu v jejich životech spolupráce nadále má.

- *„Z jakého prostředí k Vám klienti přicházejí nejčastěji?“*
- *„Kde jsou nejčastěji bariéry v tom, aby klienti docházeli do běžných mateřských škol?“*
- *„Kolik máte momentálně klientů, a jaká je vaše maximální kapacita?“*
- *„Vnímáte v životech klientů nějaké změny poté, co naváží spolupráci s vaší organizací?“*
  - *„Jak se tyto změny podle Vás projevují?“*
- *„Navazujete spolupráci v rámci řešení situací klientů s dalšími neziskovými organizacemi či institucemi?“*
- *„Jaké jsou nejčastější důvody k ukončení spolupráce s klienty?“*
  - *„Pokud již klient nespadá do cílové skupiny, poskytujete mu poradenství ohledně navazujících služeb, či dostupných mateřských školách?“*

5. Potřeby klientů a jejich osobní rozvoj.

Poslední okruh otázek je zaměřen na potřeby klientů neziskové organizace, na to, jak se tyto potřeby daří službě naplňovat a jak probíhá jejich zjišťování a následné vyhodnocování.

- *„Jaké jsou nejčastější potřeby klientů, kteří k vám do organizace docházejí?“*
- *„Jak tyto potřeby zjišťujete? Probíhá u vás například individuální plánování?“*
- *„Jak poté vyhodnocujete, zda se podařilo tyto potřeby naplnit?“*
- *„Je možné od doby navázání spolupráce, až po její ukončení, zaznamenat u klientů osobní rozvoj?“*
- *„Kam až dosáhnou či nedosáhnou vaše možnosti, co se týče pokroků v životech klientů?“*
- *„Jak vnímáte roli vaší organizace ve vzdělávání klientů?“*

6. Závěr

V závěru rozhovoru bude prostor na doplňující informace, případně postřehy od participanta a doptání se na otázky, které vplynuly z průběhu rozhovoru. Následuje poděkování za rozhovor a rozloučení.

- *„Napadá Vás ještě nějaký postřeh k tématu rozhovoru, na který jsme v průběhu nenarazili?“*
- *„Chtěl/a byste se k něčemu, co jsme v rámci rozhovoru probírali, vrátit?“*
- *„Je něco, o co byste chtěl/a závěrem rozhovoru podělit?“*

Zdroj: vlastní zpracování